

משך חכמה

פרשת ויחי פסקא ט-יד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תסה טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

"גם הוא יהיה לעם" הוא מכיר בן מנשה, "וגם הוא יגדל" הוא יאיר בן מנשה שלא היה לעם שלא היה לו בנים

(מח, יט) גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל. לפי מה שבארתי שבגם את זרעך מרבינן גם מכיר ויאיר בני מנשה, יש לפרש, שלכן אמר, גם הוא יהיה לעם זה - מכיר בן מנשה, וגם הוא יגדל - זה יאיר בן מנשה, שפירש רש"י בפסוק (במדבר מטות לב, מא) ויקרא אתהן חוות יאיר כו', לפי שלא היו לו בנים, לכן אמר וגם הוא יגדל, אבל לא יהיה לעם, ודו"ק.

❖❖❖

[יא]

(מח, כב) וְאֵנִי נֹתֵתִי לָךְ שְׁכֵם אֶחָד עַל אֶחֶיד אֲשֶׁר לְקַחְתִּי מִיָּד הָאֲמָרִי בְּחָרְבִי וּבְקִשְׁתִּי:

ע"פ תרגום אונקלוס: בחרבי - בתפלותי. בקשתי - בבקשתי. תפלה היא הקבועה, ומספיק כונה מעט כחרב, שהברזל הורג במעט כח. בקשה, היא תפלה שאינה קבועה, והמחדש בתפלה צריך כונה גדולה, כקשת שהורגת רק בכח רב.

(מח, כב) בחרבי ובקשתי. תרגום³ אונקלוס בצלותי ובעותי. צלותי הוא סדר תפילה הקבוע, כמו שאמרו השבח והתפילה וההודאה

למכיר ולא מנה ליאיר, לפי שלא היו לו בנים, ולכך כשהלך יאיר ולכד חוות גלעד קרא אותן חוות יאיר על שמו, כד"א ויקרא אתהן חות יאיר (במדבר ל"ב מ"א). אמר, אחר שלא זכיתי להעמיד בנים שיטלו חלק בארץ, והלכתי ונלחמתי במ ולקחתי אותה בשביל אחי, הנני קורא כל מה שלכדתי על שמי" עכ"ל. (מדרש זה על ספר בראשית חובר בתקופת הראשונים. הוא מבוסס על המדרשים העתיקים, על כמה מהספרים החיצוניים, ובאופן מיוחד על דבריו של רבי משה הדרשן מנרבונה שבפרובנס, שחי סביב ד"א ת"ת (ראשית המאה הי"א), והיה רבו של רבי נתן בעל הערוך) (יתכן שבמשך תקופה מסוימת חיר"מ הדרשן באיטליה). הוציאו לאור פרופ' חנוך אלבק בירושלים, ת"ש (1940).

❖❖❖

³ [יא] תוכן דבריו, דהנה פירוש הפסוק בחרבי ובקשתי אינו כפשוטו. ותירגם אונקלוס "בצלותי ובבעותי". ופירושו: בתפלה ובקשה. דצלותי היא תפלה, ובעותי היא בקשה. ולפי זה המשיל חרב לתפלה, וקשת לבקשה. ויש לדקדק, מדוע חרב רומז לתפלה, וקשת לבקשה. ומבאר, דהנה תפלה היא תפלה קבועה, וכיון שהיא נוסח קבוע היא מועילה אפילו אינו מכוון בכונה גדולה, ולכן אמרו (ברכות לד, ב) שאם כיון באבות בלבד יצא, אבל בקשה היא תפלה שאינה קבועה, אלא בקשה שמחדש, שמתר לחדש

[ט]

(מח, יא) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף רְאֵה פָּנֶיךָ לֹא פָּלַתִּי וְהִנֵּה הִרְאָה אֶתִּי אֱלֹהִים גַּם אֶת זֶרְעֶךָ:

"גם" לרבות בני זרעך. ומכאן, שבני מנשה נולדו בימי יעקב.

(מח, יא) ראה פניך לא פילתי וכו'. בגמרא¹ בבא בתרא דף קכא, ב מכיר בן מנשה ויאיר בן מנשה נולדו בימי יעקב. ופירש רשב"ם, גמרא. ולעניות דעתי יש לומר על פי מה דדריש ב"ב מידות דרבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי, גם לרבות, גם הארי וגם כו' הדוב (שמואל א, יז, לו) לרבות גוריהן. וכן מות יומתו גם שניהם (דברים כב, כב) לרבות מעוברת שסוקלים ולדה. ואם כן גם הכא דרשינן קרא, ראה פניך וכו' גם את זרעך, דגם לרבות ולדותיהם, וזה נכון.

❖❖❖

[י]

(מח, יט) וַיִּמָּאֵן אָבִיו וַיֹּאמֶר יְדַעְתִּי בְּנִי יְדַעְתִּי גַם הוּא יְהִי לְעַם וְגַם הוּא יִגְדַל וְאוֹלָם אֶחָיו הִקְטַן יִגְדַל מִמֶּנּוּ וְזָרְעוֹ יְהִי מְלֹא הַגּוֹיִם:

¹ [ט] תוכן דבריו, בגמרא בבא בתרא (קכא, ב) אמרו דמכיר ויאיר בני מנשה נולדו בימי יעקב, וכתב הרשב"ם (שם ד"ה נולדו) שהוא גמרא, הינו כך קבלו חז"ל. ומחדש המשך חכמה, דיש לזה למוד בפסוק על פי מה שכתב במדרש ל"ב מידות של רבי אליעזר, דגם הוא ריבוי ולולדות, אם כן "גם" זרעך היינו בני זרעך, והם מכיר ויאיר בני מנשה.

❖❖❖

² [י] תוכן דבריו, דבא ליישב, מדוע כתיב פעמיים 'גם הוא', "גם הוא יְהִי לְעַם וְגַם הוּא יִגְדַל", ולא כתיב 'גם הוא יגדל ויהיה לעם'. ומחדש המשך חכמה על פי המבואר בדבריו לפני כן, ד"גם" בא לרבות זרע של מנשה, לפיכך "גם הוא" רמז לבני מנשה. וכונת יעקב על שני בני מנשה מכיר ויאיר, לכן אמר "גם הוא יְהִי לְעַם" הוא מכיר שהיו לו בנים [כדכתיב (להלן נ, כג) "גם בני מְכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה יִלְדוּ עַל בְּרַפִּי יוֹסֵף"], "וגם הוא יגדל" הוא יאיר שלא היו לו בנים, כפרש"י בפרשת מטות (במדבר לב, מא). ומיושב הכל בס"ד.

ונכון מובא בבראשית רבתי פרשת ויחי (עמוד 266) וז"ל "לו כבר. מכיר העמיד בנים, אבל יאיר לא העמיד בנים, לכך כשמנה משפחות מנשה מנה

משך חכמה

פרשת ויחי פסקא ט-יד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תסה טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

בהא דאמרו פרק קמא דתענית (ח, א) אין תפילתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים נפשו בכפו, והא כו' ולבם לא נכון עמו כו' ואף על פי כן והוא רחום יכפר עון ולא ישחית לא קשיא, כאן ביחיד כאן בצבור. פירוש⁶, שסדר התפילה שהוא בצבור, אף שהוא בלא כוונה, מתקבלת. לא כן הבקשה החדשה, היא צריכה להיות בכוונה מופלגת. ואמרו בירושלמי⁷ ברכות (ד, ד)

ברכות שבח שלפני האמצעיות, ונקט ממטה למעלה, אי נמי הלשון מהופך, זה תוכן דבריו. והנה המשך חכמה העתיק התוספתא לפי סדר הברכות, ושינה הלשון מהלל להודאה, וכך דרכו בהרבה מקומות להעתיק תוכן הדברים]

⁵ במשך חכמה עם ביאור מקור החכמה, מוסיף קטע זה מכתב היד שנת תרמ"ה [ואמרו פרק תפילת השחר (ברכות כט, ב) אמר רב זירא, ובעינא לחדושי מלתא ומיספתא דלמא מטרידנאי, כי החידוש צריך להיות בכוונה יתירה]. וצריך לבדוק בכתב היד.

⁶ מה שמחלק בין תפלה בנוסח הקבוע דסגי בכוונה מועטת, ובקשה שהיא חידוש בתפלה צריך כוונה גדולה, מביא כעין ראייה לדבר, ממה שאמרו בתענית (ח, א) דגרסינן "אמר רבי אמי אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים נפשו בכפו, שנאמר (איכא ג, מא) נשא לבבנו אל כפים [איני והא] אוקים שמואל אמורא עליה ודרש י'פתוהו בפיהם ובלשונום יזכו לו ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו בכריתו' (תהילים עח, לו-לז) ואף על פי כן 'הוא רחום יכפר עון וגו' (שם פסוק לח) לא קשיא כאן ביחיד כאן בצבור" ע"כ והנה מבואר שיש הבדל בין תפלה בציבור לתפלה ביחיד, דבציבור אפילו ללא כונה מתקבלת, והוא רחום יכפר עון, אבל ביחיד צריך לשים נפשו בכפו, אם כן יש לומר, שבזה גם נכלל, שיחיד המתפלל סדר תפלה שמתפללים בציבור, והיא התפלה שקבעו חז"ל, מתקבל אפילו בכוונה מועטת, ובין בקשה שנאמרת ביחיד שצריכה כונה גדולה.

⁷ נראה שעל פי דרכו בא ליישב, דלכאורה בפרק נה בתהילים שהיה דוד מתפלל על מפלתו של אחיתופל, אמר דוד ע"ה (יז) אָנִי אֶל אֱלֹהִים אֶקְרָא וְה' יוֹשִׁיעֵנִי: (יח) עָרַב נְבִקְר וְצָהָרִים אֲשִׁיחָה וְאֶהְיֶה וְיִשְׁמַע קוֹלִי. ולכאורה מה רבותא בזה, והרי אמרו בירושלמי (ברכות ד, ד) שאחיתופל היה מתפלל ג' תפילות חדשות בכל יום. ועל פי המבואר לעיל מחדש המשך חכמה, דדוד היה אומר, שאני לא מחדש תפילות, אבל מתפלל הנוסח הקבוע ערב בוקר וצהרים וה' שומע קולי, כי הוא הנוסח של תפלה קבועה שאפילו בכוונה מועטת מתקבל.

מעכבין" (תוספתא מנחות ו, ו). ובעותי הוא בקשה, אשר אמרו, אם רצה אדם לחדש בתפילתו, מעין כל ברכה שואל אדם צרכיו, יעויין פרק קמא דעבודה זרה בזה (ח, א). והנה הנפקא מינה, כי סדר תפילה שזו עבודה קבועה אין הכוונה מעכב, ואם כיוון לבבו באבות סגי (ברכות לד, ב), ובכוונה מועטת סגי. לא כן בחידוש, שמבקש האדם צרכיו מחדש, בעי כוונה יתירה. ⁵ ואולי נכלל זה

בתפלה כמו שאמרו בעבודה זרה (ח, א) "אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב, אף על פי שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה, אבל אם בא לומר בסוף כל ברכה וברכה מעין כל ברכה וברכה אומר", ואמרו חז"ל (ברכות כט, ב) שאסור לחדש תפלה אלא אם כן מכון בכוונה גדולה. והנה, חרב דהוא ברזל שהורג אפילו בכח מעט, כמו שאמרו שברזל משהו ממית (רמב"ם הלכות רוצח ג, ד) אבל קשת שהוא החץ, אינו ממית רק בכח גדול. לכן תפלה דומה לחרב, כשם שתפלה מועילה במעט כונה, החרב ממית במעט כח. ובקשה דומה לקשת, שכשם שבקשה אינה מועילה רק בכוונה גדולה, כך הבקשה שהיא חידוש בתפלה, אינה מועילה רק בכח גדול, זה תוכן דבריו. ויש כמה וכמה דברים שיתבארו להלן בדבריו.

⁴ מתוספתא זו מוכיח המשך חכמה שתפלה היא הבקשה הקבועה, שהרי אמרו "השבח והתפלה וההודאה מעכבין", ופירוש, על פי מה שאמרו חז"ל בברכות (לב, א) דרש רבי שמלאי, לעולם יסדר אדם שבחו של הקדוש ברוך הוא, ואחר כך יתפלל, מנלן ממש דכתיב (דברים ג, כג-כד) ואתחנן אל ה' בעת ההיא, וכתיב ה' אלהים, אתה החלת להראות את עבדך את גדלך ואת ירך החזקה, אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורותיך, וכתיב בתריה אעברה נא ואראה את הארץ הטובה וגו'. ואמרו עוד בברכות (לד, א) "אמר רב יהודה לעולם אל ישאל אדם צרכיו לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות אלא באמצעיות, דאמר רבי חנינא, ראשונות דומה לעבד שמסדר שבח לפני רבו, אמצעיות דומה לעבד שמבקש פרס מרבו, אחרונות דומה לעבד שקבל פרס מרבו ונפטר והולך לו", וזה פירוש התוספתא, דברכות האמצעיות שהם התפלה, מעכב להקדים להם השבח כדרש רבי שמלאי, ומעכב להודות לאחר מכן כדאמר רבי חנינא דדומה לעבד שמקבל פרס מרבו. מוכח שתפלה היא הבקשה הקבועה שתיקנו להתפלל. [ודע ששינה המשך חכמה את נוסח התוספתא, דנוסחה הוא: "הלל ושבח ותפלה מעכבות זו את זו". והגאון רבי דוד פארדו זצ"ל בביאורו חסדי דוד על התוספתא, כתב דדברי התוספתא סתומים, ומפרש כדברי המשך חכמה, דהלל הוא ההודאה שלאחר האמצעיות, והשבח הוא

משך חכמה

פרשת ויחי פסקא ט-יד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בית החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תסה טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[יב]

(מט, ח) הַיְהוּדָה אֶתְּהָּ יוֹדוּךָ אֶחָיִךְ יְדָךְ בְּעֶרְףְּ אִיבִיךָ? שְׁתַּחֲוּוּ לָךְ בְּנֵי אֶבְיָךְ:

"יְדָךְ בְּעֶרְףְּ אִיבִיךָ" שלא תחמול על עמלק, לכן תזכה למלוכה, "שְׁתַּחֲוּוּ לָךְ בְּנֵי אֶבְיָךְ"

(מט, ח) ידך בעורף אויביך, ישתחוו לך בני אביך. בתוספתא ברכות (ד, טז)¹¹ נאמרו טעמים מפני מה זכה יהודה למלכות, יעויין שם. ואולי יתכן עוד כי בשמואל א טו, ד וישמע שאל את העם ויפקדם בטלאים ומאתים אלף רגלי ועשרת אלפים איש יהודה. ולבסוף כתוב (שם פסוק ט) ויחמול שאל והעם כו'. ונראה כי אך העם חמל, אבל מספר אנשי יהודה החרימום בלא חמלה. ולכן כיון שלא חטאו בעמלק, זכה במלכות, ונכון. וזה שאמר, משום שידך בעורף אויביך, שלא תחמול על עמלק, לכן ישתחוו לך כו'. וזהו שני מצות (סנהדרין כ, ב) להכרית זרעו של עמלק, ולהקים להם מלך¹², ודו"ק.

הַעֵם וַיִּפְקְדֵם בְּטֵלָאִים מְאֹתִים אֶלְף רְגְלֵי וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אֶת אִישׁ יְהוּדָה". מלשון הכתוב מוכח שעשרת אלפים איש יהודה היו מלבד העם. והנה להלן כתיב (שם, פסוק ט) "וַיִּחְמַל שְׂאוֹל וְהָעָם עַל אֲגָג וְעַל מִיטֵב הַצֵּאֵן וְהַבְּקָר וְהַמְּשָׁנִים וְעַל הַכְּרִים וְעַל כָּל הַטּוֹב וְלֹא אָבּוּ הַחֲרִימָם", ולא כתוב מה עשו יהודה, מוכח מזה, שעשרת אלפי איש יהודה לא חמלו על עמלק והחרימום, ולכן זה כנגד זה למלוכה, וזה ביאור הכתוב כאן "יְדָךְ בְּעֶרְףְּ אִיבִיךָ" שלא תחמול על עמלק, לכן תזכה למלוכה, "וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ בְּנֵי אֶבְיָךְ". זה תוכן דבריו. ומסיים ונכון הוא.

ובאמת הוא חידוש גדול מאוד. ויש לתמוה, אם כן, איך לא מוזכר טעם זה בדברי חז"ל. ואף על פי שברדרש מותר לחדש אפילו דברים שאינם בחז"ל, מכל מקום יש לתמוה איך חז"ל לא אמרו טעם זה. וצ"ע. ולולי דמיסתפינא אמינא מלתא חדתא, דחששו חז"ל לגלות בפירוש שיהודה לא חמל על עמלק, שכיון שזרע עמלק עוד מרקד בינינו, חששו חז"ל שינקום בשבט יהודה, ולכן לא מפורש בנביא שיהודה לא חמל על עמלק, ולכן לא אמרו חז"ל טעם זה. אבל על שבט בנימין לא חששו לגלות שהרי שאל חמל עליו. ואל תתמה איך חששו חז"ל לזה אחר שה' ציוה להרוג, שמכל מקום אנו בגלות ולא זכינו שאין עול הגויים עלינו, לכן צריכים להזהר.

¹² לכאורה כונתו לומר, שמבואר בסנהדרין (כ, ב) שנצטוו שני מצות להכרית זרעו של עמלק, ולהעמיד להם מלך, ומי שזוכה להכרית זרעו של

שאחיתופל היה מתפלל ג' תפילות חדשות בכל יום [אולי על זה אמר דוד במזמור שאמר על אחיתופל (תהלים נה, יח), ערב ובוקר וצהריים אשיחה, כי אין אני מתפלל יותר מהחיוב, וישמע קולי]. והנה חרב הוא בעצמו מזיק, שברזל שיש לו חדוד ממת בכל שהוא, ואין צריך אומד [ר"מ⁸ פרק ג מרוצח, (הלכה ד)]. אבל הקשת בעצמו אינו מזיק רק כוח המורה, ותלוי לפי כח ורחוק המורה בקשת. לזה קרא לתפילה בשם חרבי, שהיא אף בלא כוונה מרובה, ובעותי בשם קשתי, שהיא כמו קשת שהיא עד שמישים נפשו בכפו. ולכן⁹ אמר ברכות דף ה, א כל הקורא קריאת שמע על מטתו כאילו אוזז חרב של שתי פיפיות וכו', כי על מיטתו איננה בכוונה מרובה. ולכן אמר¹⁰ (תהלים ו, י) שמע ה' תחינתי - זה בקשתי שצריכה כוונה מרובה, כל שכן ה' תפילתי יקח - שאין צריך כוונה כל כך, ודו"ק היטב.

❖❖❖

⁸ ו"ל הרמב"ם הלכות רוצח ושמירת הנפש (פרק ג הלכה ד) "כלי ברזל לא נתנה לו תורה שיעור, שנאמר (במדבר ל"ה, ט"ז) ואם בכלי ברזל הכהו וימות רוצח הוא ואפילו במחט, והוא שיהיה לו חוד כמו מחט או שפורד או סכין וכיוצא בהן, אבל אם הכהו בעשת של ברזל וכיוצא בה אומדין אותה כדרך שאומדין האבן או העץ". [בנדפס נפל טעות וכתוב כ"מ ובודאי הוא ר"מ. יש לעיין בכתב היד]

⁹ על פי דרכו מיישב למה אמרו חז"ל "ברכות דף ה, א כל הקורא קריאת שמע על מטתו כאילו אוזז חרב של שתי פיפיות וכו'" וצריך טעם מדוע נקטו לשון חרב ולמבואר אתי שפיר דחרב הורג במעט כח כך קריאת שמע שעל המטה שאפילו במעט כונה היא הורגת המזיקין.

¹⁰ על פי דרכו מבאר כפל הלשון בתהילים (ו, י) "שְׁמַע ה' תְּחִינֹתַי ה' תִּפְלֹתַי יִקָּח", דפירושו, שאפילו תחינתי, שהיא בקשה שצריכה כונה, ה' שומע, וכל שכן תפילתי שאינה צריכה כונה גדולה, [ואולי לכן נקט שמיעה בתחינה, שמורה על כונת גדולה של המתפלל שה' שומע מעמקי ליבו, אבל התפלה שהנוסח בעצמו מתקבל, צריך רק לקחתה]

¹¹ [יב] בתוספתא ברכות (ד, טז) נאמרו כמה טעמים מדוע זכה יהודה למלכות: א. שהודה במעשה דתמר. ב. שהציל את יוסף. ג. מפני הענוה שנאמר ועתה ישב נא עבדך תחת הנער. ומחדש המשך חכמה טעם חדש על פי דיוק בספר שמואל, דכתיב (שמואל א פרק טו, ד) "וַיִּשְׁמַע שְׂאוֹל אֶת

משך חכמה

פרשת ויחי פסקא ט-יד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תסה טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[יג]

(מט, יד-טו) יששכר חמר גרם רבץ בין המשפתיים: וירא מנחה

פי טוב ואת הארץ פי נעמה ויט שכמו לסבל ויהי למס עבד:

מה הפירוש "ויהי למס עובד"

(מט, טו) ויהי למס עובד. פירוש¹³, כי עבודתו בתורה נותן ממנה

וכן משה אומר (דברים לג, יח) שמח זבולון בצאתך, למה, שיששכר באהליך, שלך הן, שאת מסייעו לישוב בהן" ע"כ. מבואר, שיעקב ומשה רבינו ע"ה הקדימו את זבולון לפני יששכר, כיון שבזכות זבולון היה יששכר לומד תורה וישוב באהלים, ויש לזבולון חלק בתורתו של יששכר.

ומחדש המדרש, דהא דכתיב שמח זבולון כו', אין הפירוש שזבולון ישמח רק בצאתו לסחורה ויששכר רק באוהל תורה, ואין זה שני דברים, אלא כונת משה רבינו לומר, שזבולון צריך לשמוח ביציאתו לסחורה אף על פי שאינו לומד תורה, מפני שיששכר באוהל, ויש לו חלק בתורתו של יששכר, והיינו שיציאתו לסחורה מביאה לו חלק בתורת יששכר.

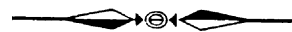
וכן הוא מפורש בסוטה (כא, א) שיש למחזיק תורה חלק בתורת יששכר, דאמרו, על הכתוב (שיר השירים פרק ח פסוק ז) "מיים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישטפוה אים יתן איש את כל הון פיתו באהבה בוז יבוזו לו", ומשמעות הפסוק, שמי שיתן כסף לקנות אהבת תורה, דהיינו שירצה לקנות שכר לימדו התורה דהיא אהבה, בהון ביתו, יבוזו לו, כי אי אפשר לקבל חלק בשכר לימוד התורה בתמורת הון ביתו. ועל זה אמר עולא (שם) "לא כשמעון אחי עזריה, ולא כר' יוחנן דבי נשיאה, אלא כהלל ושבנא" ע"כ. ופרש"י וז"ל "שמעון אחי עזריה - תנא הוא במשנה קמייתא דזבחים, ולמד תורה על ידי אחיו שהיה עוסק בפרקמטיא, כדי שיחלוק בזכות למודו של שמעון, לכך הוא נקרא על שם עזריה אחיו, וכן ר' יוחנן למד ע"י הנשיא שהיה מפרנסו" עכ"ל.

הנה מבואר שרק אם לאחר שלמד תורה באים לבקש ממנו לתת שכר מלימודו, בוז יבוזו לו, אבל אם לומד בזכות שאחד מפרנסו, יש למפרנס חלק בתורתו, ויכול לתת הון ביתו עבור אהבת תורה, ולכן נקרא שמעון על שם אחיו, ותורתו של רבי יוחנן היתה גם לזכות הנשיא שפרנסו.

וכיון שנתבאר שהמחזיק תורה מקבל חלק בלימוד התורה, יש לפרש, שזה פירוש הכתוב בפשט ממש, דלשון מס הוא להפריש חלק מנכסיו למלך, כך גם הלומד בזכות המחזיקו, הוא משלם מזכות תורתו מס למחזיקו. ועובד, היינו עבודה בתורה. וכך פירוש הכתוב, ויהי יששכר, למס עובד, שנתן מס מעבודתו בתורה, דהיינו מתורתו יתן מס למחזיקו.

[וכבר כתבנו פעמים רבות שדרכו של המשך חכמה הרבה פעמים שלא להביא פסוק כפי שהוא כתוב בתורה, ומכל מקום, כאן שהפך לגמרי את

עמלק הוא ראוי למלוכה, ותלויים שני מצוות אלו זו בזו. אבל באמת דבריו צריכים עיון, דהרי מבואר בגמרא שם שמצות מלך לפני הכרתת זרע עמלק, וכן פסק הרמב"ם (הלכות מלכים פרק א, א-ב) אם כן רואים שעמדת המלך אינה תלויה בהכרתת זרע עמלק, אלא קודמת לו. וצריך לומר, דבאמת מצות המלך לפני הכרתת זרע עמלק, אבל קיום מלכותו אינה אלא על ידי כריתת זרע עמלק, דתכלית העמדת המלך היא כדי שיכרית זרע עמלק, שאין אפשרות להכרית זרע עמלק רק על ידי העמדת המלך, לפיכך שאול שחמל על עמלק ניטלה ממנו המלוכה וניתנה לזרע יהודה, שהוכיח שלא חומל על זרע עמלק, לכן הקדים המשך חכמה בדבריו וכתב "וזהו שני מצות (סנהדרין כ, ב) להכרית זרעו של עמלק, ולהקים להם מלך", שכיון שהעמדת המלך היא לתכלית הכרתת זרע עמלק, הרי שרק מי שכורת זרע עמלק זוכה למלוכה. וכך דרכו להביא דברי חז"ל בתוכן הדברים ולא בלשונם.

¹³ [יג] תוכן דבריו, דהנה רש"י פירש וז"ל "וירא מנוחה כי טוב - ראה לחלקו ארץ מבורכת וטובה להוציא פירות: ויט שכמו לסבול - עול תורה: ויהי - לכל אחיו ישראל: למס עובד - לפסוק להם הוראות של תורה וסדרי עבודתו" עכ"ל. [נדלא כתרגום אונקלוס, שפירש את הפסוק בדרך אחרת לגמרי]. והנה על דרך פירוש רש"י, הלשון מס עובד קשה, שאינו במשמע לפסוק הוראות בתורה, אף על פי שפירוש רש"י מקורו בבראשית רבה (ויחי צט, י) וז"ל "ויהי למס עובד, מהו מס, זו הלכה שהיו טועים בה, היו מבקשים מידם".

לפיכך מפרש המשך חכמה, על פי בראשית רבה שפירשו שם לפני כן (פיסקה ט), מדוע הקדים יעקב את ברכת זבולון, והרי יששכר נולד קודם, וייחוס יששכר הוא לפני זבולון. וז"ל " [מט, יג] זבולון לחוף ימים ישכון, הרי זבולון קדם ליששכר, שכן מייחסן יששכר זבולון, ולמה כן. אלא שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה, וזבולון בא ומאכילו, לפיכך קדמו, עליו אמר הכתוב (משלי ג, יח) עץ חיים היא למחזיקים בה, יששכר כונס [סחורה לחוף הים לגבול זבולון, וזבולון מגיעו לארצות אחרות על ידי ספינות. מתנות כהונה] וזבולון מביא באניות ומוכר ומביא לו כל צרכו,

משך חכמה

פרשת ויחי פסקא ט-יד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תסה טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

מדוע הזכיר יעקב שיוסף היה נזיר

כונן ברכות אביך גברו על ברכות הורי וכו' תהיין וכו' נזיר אחיו. העניין¹⁵, דכל בניו של יעקב היו מצערים את אביהם במה שלא הגידו לו ממכירתו. אולם יוסף היה מצער עצמו כל הכ"ב שנה שלא שתה יין, וכמאמרם (שבת קלט, א) נזיר אחיו, שהיה נזיר מן היין. וזה שאמר ברכות אביך כו' לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו, ולא לבניו הנותרים, שלא נזהרו בכבוד אביהם. ודו"ק¹⁶.

מס לזבולון, וכמו שדרשו ז"ל (בראשית רבה ויחי, צט, ט) על פסוק (דברים לג, יח) שמח ישכר באהליך וזבולון בצאתיך. ובסוטה (כא, א) כשמעון אחי עזריה, והבן¹⁴.

[יד]

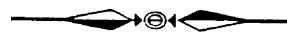
(מט, כו) בְּרַכְתָּ אֲבִיךָ גְּבוּרָה עַל בְּרַכְתָּ הַזֵּי עַד תֵּאָוֹת גְּבַעַת עוֹלָם תִּהְיֶינָה לְרֹאשׁ יוֹסֵף וְלִקְדָקֵד נְזִיר אַחִיו.

מקום, מדוע דוקא כאן כשמברך אותו יעקב, קורא לו יעקב אבינו "נזיר אחיו", מה ענין נזירותו לברכה. ומבאר, דיעקב בברכתו בירכו שכל הברכות שנתברכו אברהם ויצחק יהיו שלו, לכן אמר שהיה נזיר, לתת טעם לזה שאר הבנים היו בכל הכ"ב שנה מצערים את אביהם שלא אמרו לו שיוסף נמכר למצרים, ויוסף עצמו, לא רק שלא ציערו, אלא להפך, היה מצטער בצרת אביו ובצרתו, והיה נזיר כל הכ"ב שנה, לפיכך ראוי הוא לברכת אברהם ויצחק, ולא שאר אחיו הנותרים [שאף בנימין שלא ציער את אביו במכירתו (ואולי לא ידע מהמכירה), מכל מקום, לא היה בדרגה של יוסף שלא לשתות יין ולצער עצמו בצערו של אבא], לפיכך, רק יוסף שהיה נזיר כל השנים וציער את עצמו, ראוי לכל לבדו את ברכת הורי, דהיינו אברהם ויצחק.

¹⁶ תמצית דבריו: יעקב הזכיר שהיה נזיר, לתת טעם, מדוע ברכת אברהם ויצחק יהיו רק על ראש יוסף. כיון שבכל הכ"ב שנים שבניו ציערו, על שלא הגידו לו שיוסף נמכר למצרים, היה יוסף מצער עצמו בצערו של אביו ושל עצמו ולא שותה יין, לפיכך רק הוא ראוי לקבל הברכות.

סדר הפסוק, וכתב "שמח ישכר באהליך וזבולון בצאתיך", צריך טעם לזה. ונראה, דהנה לפני דרשת חז"ל משמע שהם שני דברים, שזבולון ישמח רק ביציאתו לסחורה, ויששכר באהל תורה. ולפי המדרש, הכל עולה על זבולון, שישמח ביציאתו לסחורה אף על פי שאינו עוסק בתורה, כיון שבזכותו, ישכר באהלך, ויש לו חלק בתורתו של יששכר. לפיכך הפך המשך חכמה את הפסוק, להראות, שפשוטו של מקרא הוא שזבולון ישמח רק בסחורה, ויששכר בתורה, ולפי זה היה צריך להקדים יששכר לזבולון ולכתוב ישמח יששכר באהל וזבולון ביציאתו דהיינו בסחורה, אלא שחז"ל דרשו, שישמח בסחורה מפני שישכר באהליך, ולפי דרשת חז"ל אי אפשר להפך את הפסוק, ובכונה גדולה הקדים משה רבינו ע"ה את זבולון ליששכר, כי הכל עולה על זבולון. ואולי לזה נתכון בסוף דבריו שכתב והבן]

¹⁴ תמצית דבריו: והי למס עובד, פירושו, שיששכר היה נותן חלק מעבודתו ועמלו בתורה לזבולון, כיון שהיה מפרנסו, שהמחזיק תורה יש לו חלק בתורתו של הלומד תורה.

¹⁵ [יד] תוכן דבריו, דהנה אמרו חז"ל (שבת קלט, א) שמיום שפירש יוסף מאחיו לא טעם טעם יין, ולכן נקרא "נזיר אחיו". אבל יש לדקדק, מכל